

Ігнатюк Олег Володимирович,
заступник голови Апеляційного суду
Київської області

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ У ФОРМІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯ

У процесі реформування будь-якої системи завжди на першому плані перебувають організаційні питання. Система прокуратури та кримінальної юстиції не становлять винятку, зокрема здійснення прокурорського нагляду в формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням у співвідношенні з правовими орієнтирами, які постають перед Україною у контексті євроінтеграційних процесів. За таких умов зміну наголосів у процесуальній діяльності прокурора в кримінальному провадженні доцільно розцінювати лише як перший крок у переорієнтації системи кримінального судочинства в напрямі утвердження міжнародних норм і стандартів кримінальної юстиції, рекомендацій компетентних органів світового співтовариства та європейської спільноти, забезпечення дотримання вимог Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод 1950 року та міжнародних стандартів прокурорської діяльності [1, с. 282].

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням доцільно розглядати як ефективний спосіб реалізації визначених Конституцією України відповідних наглядових повноважень прокурора, забезпечення законності дій і рішень органів досудового розслідування. Наглядова діяльність прокурора у формі процесуального керівництва надає йому можливість за допомогою обов'язкових для виконання зазначеними органами доручень, вказівок, процесуальних дій і рішень цілеспрямовано спрямовувати хід та перебіг кримінального провадження на досудових стадіях, досягти результативності діяльності органів досудового розслідування та забезпечити виконання ними завдань кримінального судочинства, насамперед щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень,

охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

Безумовно, процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідування є позитивною практикою діяльності європейських прокуратур. Комплекс відповідних повноважень, що надаються прокурору з цією метою, також надає можливість покласти відповідальність на останнього за якість та ефективність досудового розслідування [2]. Проте для глибинних позитивних перетворень у вказаній сфері прокурорської діяльності важливо приділити увагу проблемам організаційно-правового характеру роботи процесуальних керівників досудових розслідувань.

Однією із найбільших труднощів в організації процесуального керівництва є значне перевантаження прокурорів, які здійснюють безпосереднє процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Це тягне за собою і негативні наслідки, які відображаються на: якості досудового розслідування; розкритті й розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів.

Здійснюючи нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва, прокурору необхідно враховувати, що зміст клопотання перебуває у безпосередньому взаємозв'язку зі змістом ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Неврахування будь-якої із складових такої ухвали при погодженні клопотання в подальшому зменшить шанси у прокурора отримати позитивний результат через неготовність та неможливість довести необхідні обставини або усунути суперечності при розгляді клопотання. Наприклад, аналіз положень ст. ст. 246, 248, 249 КПК України та режиму роботи апеляційних судів в Україні свідчить, що клопотання про подовження дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій необхідно подавати слідчому судді не

пізніше ніж за 5 робочих днів до завершення строку дії попередньої його ухвали. Також не можна посилалися на ті самі обставини, які містилися у попередньому клопотанні, потрібно наводити додаткові відомості [3, с. 25].

Інша проблема полягає у тому, що прокурори всупереч вимогам ч. 5 ст. 249 КПК України не приймають рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала потреба.

Внаслідок такої бездіяльності процесуальних керівників обмеження конституційних прав особи триває необгрунтовано, попри те, що строк, встановлений слідчим суддею на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, не сплинув [4, с. 142].

Однак основною причиною цього є те, що в процесі організації роботи з процесуального керівництва прокурори не ведуть обліку цієї інформації, не відстежують зміну відповідних обставин у кримінальних провадженнях тощо.

На практиці наявні непоодинокі випадки, коли клопотання слідчого про проведення негласних слідчих (розшукових) дій розглядається (узгоджується) прокурором тривалий час, що не відповідає оперативності прийняття рішення та може призвести до втрати речових доказів, слідів вчинення кримінального правопорушення.

Крім того, керівникам органів прокуратури слід особисто щомісячно перевіряти стан розслідування та процесуального керівництва в провадженнях пріоритетних напрямів: про тяжкі та особливо тяжкі злочини, насамперед у сфері економіки та органів управління, якими спричинено значні збитки або заподіяно шкоду державі; про посягання на життя; за фактами безвісного зникнення осіб; про правопорушення, пов'язані з виконанням міжнародних договорів та угод; про невиплату заробітної плати; розпочаті прокурорами за результатами наглядових перевірок тощо.

Керівник органу прокуратури повинен щоденно, користуючись можливостями Єдиного реєстру досудових розслідувань, з метою попередження порушень закону

відстежувати проблемні питання: вплив процесуальних строків, укріплення тяжких та особливо тяжких злочинів шляхом зниження кваліфікації, укладення незаконних угод, зупинення проваджень без повідомлення особи про підозру, завищення та зниження сум збитків тощо.

Не менше двох разів на день керівник органу прокуратури повинен перевіряти базу ЄРДР та негайно визначати процесуальних керівників у конкретних кримінальних провадженнях. Станом на січень 2015 року процесуальних керівників не призначено в 2 628 провадженнях, зареєстрованих протягом 2014 року [5].

Існування прокуратури, у рамках якої діють два різні прокурори (керівник органу прокуратури та процесуальний керівник досудовим розслідуванням), є досить суперечливим. Крім того, повноваження керівника органу прокуратури щодо втручання в самостійність процесуальної діяльності процесуального керівника прямо передбачена кримінальним процесуальним законом. Так, ч. 1 ст. 36 КПК України надає таку можливість особам, які наділені законними підставами. До таких осіб, відповідно до норм зазначеного кодексу, віднесено керівника органу прокуратури, який наділений правом призначати та змінювати процесуального керівника, погоджувати відмову процесуального керівника від підтримання державного обвинувачення, зміну або висунення додаткового обвинувачення, скасування рішень процесуального керівника тощо. Водночас органи прокуратури як державна сторона обвинувачення повинні виконувати покладені на неї функції задля досягнення основного завдання, передбаченого ст. 2 КПК України, відповідно до якої завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування та судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден

невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура[6].

Таким чином, організація прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням у формі процесуального керівництва із зазначенням ролі керівника органу прокуратури наведена з урахуванням сьогодення та чинного кримінального процесуального закону, який потребує вдосконалення із забезпеченням реальної самостійності прокурора- процесуального керівника[7, с. 141].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Черноусько М. Особливості здійснення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням: сутнісно-компаративістський аналіз / М. Черноусько // Національний юридичний журнал: теорія і практика. - 2014. - № 6(63) - С. 282-287.

2. Рекомендації РЕС (2000) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя від 6 жовтня 2000 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568277&Site=DC>.

3. Комарницька О. Організаційні та процесуальні аспекти діяльності прокурора при погодженні клопотання на проведення негласних слідчих (розшукових) дій / О. Комарницька // Часопис Академії адвокатури України. -2015. - № 1. - Т. 8. - С.17-26.

4. Лобойко Л.М. Неформальні практики застосування КПК України 2012 р. в частині взаємодії прокурорів, слідчих та оперативних підрозділів / Л.М. Лобойко // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару / редкол.: С.С. Кучерина, В.В. Федосєєв та ін. - Х.: Право, 2014. - Вип. 6. - С. 139-142.

5. Статистичні дані, отримані за допомогою інформаційно-аналітичної системи обробки заздалегідь генерованих баз Єдиного реєстру досудових розслідувань за допомогою готових наборів функцій EXCEL (реєстрація авторського права на твір № 57773 від 23 грудня 2014 р. виданого Державною службою інтелектуальної власності України Аuzіну Роману Олександровичу та Столітньому Антону Володимировичу).

6. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

7. Столітній А.В. Організація прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням у формі процесуального керівництва, роль керівника органу прокуратури в організації нагляду / А.В. Столітній // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : збірник. - Одеса : Фенікс, 2014. - Вип. 11. - Том 2. - С. 51-52.